

Ina societad cun pliras linguas

Georg Kreis analysescha la Svizra

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Il 2014 ha Georg Kreis (Universitad da Basilea) edì in volum monumental davart l'istorgia da la Svizra***. En lez cudesch ha'l scrit l'introducziun e dus essays; il segund è intitulà «Mehrere Sprachen – eine Gesellschaft» (pp. 486–489). Quest resguarda er aspects savens emblidads da la plurilinguitad svizra. I vala la paina da resummar e commentar sia analisa.

La quadrilinguitad tradiziunala

L'autur citescha l'emprim l'erudit tudestg Johann Michael von Loen (1694–1776) che sa smirvegliava da la Svizra: «Co pudevan umans uschè differents areguard la religiun, las usanzas e la lingua vegnir a furmar in'uniun uschè ferma?» Lur in citat dal renomà politolog Karl Wolfgang Deutsch (1912–1992), germanofon da Prag emigrà 1938 e lura docent a Yale e Harvard (USA): «The Swiss may speak different languages but act as one people.» La Constituziun federala da 1848 numnava las trais «linguas principalas» dal pajais a medem temp «linguas naziunalas»; il memorabel referendum da 1938 (91,6% «geas») ha declarà er il rumantsch lingua naziunala, e quai en replica a l'irredentissem talian ch'al definiva in dialect lumbard. Kreis punctuescha: «Las proporziuns da las [quatter] cuminanzas linguisticas en la Svizra moderna èn restadas pli u main stablas (...). Da 1910 a 2000 èni sa mi-

dadas sco suonda: La tudestga da 69,1 a 63,7%, la franzosa da 21,1 a 20,4, la taliana da 21,1 a 20,4, (...) la rumantschada da 1,1 a 0,5%.» L'autur declera lura il princip da territorialitad dals linguatgs: «Immigrads d'auters chantuns na pon betg sa referir a lur lingua naziunala; i ston duvrar quella dal lieu en scolas e cun las autoritads.» Kreis n'ha betg pudì resguardar ils svilups dals davos onns areguard las diasporas rumantschas ed italofofas, per exempel l'acziun da la Pro Grigioni Italiano e l'essai da Romedi Ar quint: «Plädoyer für eine gelebte Mehrsprachigkeit» (v. La Quotidiana dals 11 da november 2014). Fitg actuala è per cunter questa remartga da Kreis: «Ins nota la protecziun da las minoritads oravant tut tar la repartiziun da las finanzas per ils emetturs statals da radio e televisiun (...): La Svizra italofofa per exempel, cun 6,5 da la populaziun, survegn 22,7% dals meds relatifs (...). La diglossia da la Svizra alemana cumplitgescha sias relaziuns cun tschels confederads che han emprendì il tudestg standard a scola ed enclagian conversaziuns dialectalas mo cun fadia, tant pli che blers Alemans discurran navidas il linguatg standard (...). Perquai han ins introduci curs da dialect aleman en la Romandie ed a Türitg (...). Tgi che sto star per pli ditg en ina regiun svizra d'autra lingua po oz savens ir vi e nà, ma quai na promova betg la plurilinguitad. En ils davos onns è l'englais sco 'lingua franca' vegni blier pli impurtant, e quai sin donn e cust dals linguatgs naziunals.»

L'immigraziun promova la plurilinguitad

L'autur descriva manidlamain las consequenzas da l'immigraziun d'auter linguatg: «Lez pertutga var 9% da la populaziun stabla, pia 700 000 umans, per part era burgaisas e burgais svizzers (...). Da 1910 a 1930 muntava quai ina proporziun stabla da 0,6% (...), il 1950 0,7%, 1960 1,4%, 1970 4,3%, 1980 6%, 1990 8,9%, 2000 9%. Adina represchentads (...) èn linguatgs slavs (1,53%, 111 500), l'albanais (1,3%, 95 000), il portugais (1,23%, 89 500), il spagnol (1,06%, 77 500), l'englais (1,1%, 60 786) ed il tirc (0,61%, 44 500) (...). Autras linguas duvradas èn l'arab (17721) e l'ollandais/flam (11 895).» Tar questa glista respectabla fiss anc da precisar sche la denominaziun «linguatgs slavs» cumpiglia era macedon e sloven e sch'il «spagnol» cumpiglia er il «galego» da la Galicia/Galiza. Kreis concluda: «Ins na duess betg mo pretender quai che manca, mabain era resguardar la savida linguistica da la persuna immigrada.» Mintga lingua è in agen mund spiertal. Oz cun il computer pon ins tgunsch s'infurmar davart linguas estras e lur litteraturas e far dumondas als immigrads davart lur agens munds spiertals. Uschia pon ins mussar, oravant tut als uffants, ch'ins respecta lur linguatg era sch'ins na sa betg al discurren.

* **Georg Kreis (ed.), Geschichte der Schweiz. Basilea (Schwabe, ISBN 978-3-7965-2772-2) 2014.**